

مدرسه‌ای در
Hamadan.

امان الله صفوی

اصول و قواعد اداره کلاس

در آثار ادبی کشور ما به نمونه‌هایی از مشکلات تربیتی کودکان اشاره شده است. سعدی در باب هفتم گلستان می گوید :

" یکی را از وزرا پسری کودن بود ، پیش یکی از دانشمندان فرستاد که مرین را تربیتی میکن

تاریخ تعلیم و تربیت نشان می دهد که کودکان همیشه دچار مشکلات عاطفی و رفتاری بوده اند . سابقاً " چنین کودکانی را شرور خطاکار ، سرکش ، اصلاح ناپذیر ، بی ثبات ناسازگار و غیره می نامیدند .

ب - رفتارهایی که موجب تولید صدای می شود :
تولید صدا با کوبیدن مواد و غیره روی میز
اشیاء دیگر - تولید صدا با دست - تولید
صدا با پا مانند کوبیدن پا به زمین - تولید صدا
با کاغذ - انداختن اشیا و نظایر آن .

ج - رفتارهای تهاجمی :
فاییدن اشیا (کتاب - قلم - ورقه و غیره)
از دیگران - انداختن کتاب بغل دستی -
نابود کردن اشیا دیگران - مشت زدن - با
پا زدن - هل دادن - نیشگان گرفتن - سیلی
زدن - با اشیا زدن - پرت کردن اشیا به
دیگران - گاز گرفتن - کشیدن مو - چنگ زدن
به صورت .

د - رفتارهای مربوط به تغییر جهت :
برگرداندن سر برای نگاه کردن به دیگران
نشان دادن اشیا به دیگران - توجه به بغل
دستی .

ه - اظهارات نابجا :
بی اجازه معلم جواب دادن - اظهار نظر
کردن بدون این که سوال شده باشد - صدا
کردن معلم - گریه کردن - جیغ کشیدن - آواز
خواندن - سوت کشیدن - بلند خندیدن -
بلند سرفه کردن .

و - صحبت کردن :
گفتگو با دیگران به هنگامی که معلم خواسته
است سکوت برقرار باشد .

مگر عاقل شود . روزگاری تعلیم کردش و موء شر
نبود . پیش پدرش کس فرستاد که این عاقل
نمی شود و مرا دیوانه کرد .
همچنین در همان باب در حکایتی دیگر آورده
است :

" یکی از فضلا تعلیم سلک زادهای همی دادو
ضرب بی محابا زدی و زجر بی قیاس کردی ، باری
بسر از بی طاغتی شکایت پیش پدر برد و جامه از
تن دردمند برداشت ، پدر را دل به هم بر
آمد ... "

در زمان حاضر که تعلیم و تربیت کودکان به
صورت مدرسه‌ای و در کلاسهای پر جمعیت انجام
می شود ، یکی از سداولترین مسائلی که معلمان
با آن روبرو هستند مسئله کلاسداری و اصلاح
مشکلات رفتاری دانش آموزان است . چنانچه
کلاس درس با اصول و قواعد صحیح اداره نشود
چند بسا که با اعمال رویه‌ها و شیوه‌های نادرست
اثرات نامطلوب و حیران ناپذیری در نتیجه
کار معلم باقی گذارد . بنابراین ضرورت ، در
این مقاله به پاره‌ای اصول و قواعد شناخته
شده کلاسداری می پردازیم .

انواع رفتارهایی که نظم کلاس را برهم
می زند :

دربرسیهایی که به منظور مطالعه
رفتارهای نادرست در مدارس ابتدایی انجام
شده است ، انواع رفتارهای زیر که موجب
برهم خوردن نظم کلاس و در نتیجه اختلال
در آموختن می شود مشخص گردیده است :

الف - رفتارهای حرکتی مانند : بلند شدن
از جای خود - ایستادن - دویدن - جستن -
پرییدن - راه رفتن در کلاس - روی میز رفتن -
جابجا کردن میز و نیمکت و غیره .

انجام می دهی خوش می آید".

"دلم می خواهد همیشه همین طور کار کنی".
"دلم می خواهد همه به خوبی (الف) کار کنند".

قواعد ویژه برای تبدیل رفتارهای ناپسند به رفتارهای پسندیده

۱ - دانش آموز را به خاطر درست نشستن تحسین کنید (درمورد دانش آموزی که درست نمی نشیند).

۲ - استفاده از دست برای انجام فعالیت های کلاس را ستایش و تحسین کنید . (درمورد

ز - بی اعتنایی :

توجه نکردن به سؤال یا دستور معلم - انجام کاری متفاوت با آنچه از او خواسته شده است - بازی کردن با مداد، گچ و غیره به جای انجام تکالیف درسی .

ح - وضعیت های نادرست بدنی :

درست نشستن مانند روی پا نشستن - ایستادن روی نیمکت به جای نشستن - کج نشستن .

ط - جویدن :

مانند جویدن انگشت، مداد و غیره .

ی - رفتار قدرت طلبانه :

بلند خواندن کتاب برای خود و یا دیگران - تقلید نقش معلم .

قواعد کلی اداره کلاس

۱ - برای رفتار مورد انتظار در کلاس قواعدی در نظر بگیرید و هر وقت لازم شد آنها را تکرار و یادآوری کنید .

۲ - به رفتارهای جزئی که در کار آموختن اخلال چندانی ایجاد نمی کند اعتنا نکنید مگر این که دانش آموزی مورد صدمه و آزار قرار گیرد . در این مورد دخالت لازم را به عمل آورید .

۳ - رفتارهایی را که مفید و مثبت است و موجب سهولت آموختن می شود مورد ستایش و تحسین قرار دهید ، و دلیل تشویق شدن را به دانش آموز بگویید .

مثال : " من از این که تو آرام کار خودت را

ب - تعداد پنج الی شش قاعده کفایت می کند؛ زیرا دانش آموزان نمی توانند تعداد مقررات زیادی را به خاطر بسپارند. تذکرات ویژه را بنابه موقعیتهایی که پیش خواهد آمد بدهید.

ج - تذکرات را به صورت مثبت بیان کنید. مثلا "به جای این که بگویید" یا بغل دستی حرف نزنید" تذکر بدهید که "موقع درس آرام و ساکت بنشینید". زیرا هدف آن است که اعمال مثبت تقویت شود.

د - قواعد و مقررات را هر چند وقت یکبار در کلاس یادآور شوید و منتظر نباشید تا کسی خلاف رفتار کند و آنگاه تذکر بدهید.

ه - کوشش کنید که رفتار دانش آموزان را در زمینه مقرراتی که وضع کرده اید تغییر دهید و تا هنگامی که به این هدف نرسیده اید مقررات جدیدی وضع نکنید.

نادیده گرفتن رفتارهای ناپسند در کلاس یکی دیگر از فنون تغییر رفتارهای ناپسند این است که آنها را نادیده بگیرند. رعایت نادیده انگاشتن رفتار نادرست دانش آموزان در کلاس قدری مشکل است. معمولا "معلمان به جای نادیده گرفتن، تذکراتی از این قبیل به دانش آموزان می دهند:

- محمد، قرار بر این بود که تو کار خودت را انجام دهی.

- محسن، ممکن است بغل دستی خودت را اذیت نکنی.

دانش آموزانی که دستهای خود را در دهان می کنند یا می جویند)

۳ - پیروی دانش آموزان از دستورالعملهای معلم را تشویق کنید.

۴ - دانش آموزانی را که اظهار نظرهای درست و به جا می کنند تحسین کنید.

۵ - قبل از شروع درس انتظارات خود را به طور مشخص بیان کنید.

مثلا " بگویید" از شما انتظار می رود درست روی نیمکت بنشینید، به گفته های من و فعالیت های درسی توجه کنید، هر وقت سؤالی داشتید دست بلند کنید و غیره".

قواعد و دستورالعملهای لازم برای معلم

یکی از اصول کلاسداری این است که قواعد و مقرراتی را برای رفتار دانش آموزان در کلاس در نظر بگیرند. با این ترتیب آنان از انتظاراتی که معلم دارد مطلع می شوند. ولی با وضع این گونه قواعد و مقررات انتظار تغییر ناگهانی در کلاس نداشته باشید، زیرا تنها آگاهی از کارهای نهي شده الزاما " دانش آموزان را از ارتکاب رفتار نادرست باز نمی دارد.

بهتر است مقررات وضع شده را به طور واضح و برجسته ای روی مقوا نوشته و در کلاس نصب کنید، به طوری که دانش آموزان نتوانند آن را پاک کنند. از دانش آموزان بخواهید که قواعد و مقررات را همراه با شما چند بار تکرار کنند و برای این منظور از رهنمودهای زیر استفاده کنید.

الف - قواعد و مقررات را صریح، روشن و کوتاه بیان کنید تا به آسانی قابل حفظ کردن باشد.

دهن دره، زدن مداد روی میز، ضرب گرفتن بازی با اشیاء، برداشتن چیزهای دیگسران مزاحم شدن وغیره.

استفاده از تحسین وتوجه به دانش آموز برای کاهش رفتارهای ناپسند درکلاس

مطالعات انجام شده ناءثیر تحسین کردن دانش آموزبه وسیله معلم، توجه به او، نزدیکی و صمیمی بودن باوی وعواملی ازاین قبیل را در کاهش رفتارهای ناپسند و تقویت رفتارهای پسندیده، به ثبوت می رساند. معمولا" ملمان به رفتار پسندیده دانش آموزان توجهی ندارندو فقط هرگاه رفتار نادرستی از آنان سر بزند تذکر می دهند، ولی بهتر آنست که رفتار خوب دانش آموز مورد تحسین وتقویت قرارگیرد.

توجه به دانش آموز درهرشکلی که باشد درصورتی ناءثیر مثبت دارد که با کاهش عواملی که موجب ناراحتی او می شود همراه باشد. به این ترتیب، ناءثیراتی که احتمالا" با توجه کردن در ذهن کودک باقی می ماند، رفته رفته رفتارهای پسندیده او تقویت می شود.

— کامران، از اول زنگ تا حالا به جای این که درس گوش بدهی از پنجره بیرون رانگاه می— کردی.

— رضا، می توانی دستت را از روی شانه بانک برداری.

— مجید، سکن است سرچایت بنشینیی و کار خودت را انجام بدهی.

— اسماعیل، ممکن است سرچایت بنشینیی وجابجا نشوی.

برخی از رفتارهایی که باید نادیده گرفته شوند از نوع حرکتی هستند. مانند بلند شدن از جا و ایستادن، جابجا شدن، راه رفتن در کلاس حرکت دادن میز و صندلی و یا نیمکت، بدتشستن وغیره. رفتارهایی که با ایجاد سر و صدا و حرف زدن همراه است عبارتند از: حرف زدن به هنگامی که ممنوع اعلام شده است، بدون اجازه به سؤال پاسخ دادن، اظهار نظری مورد صدازدن اسم معلم برای جلب توجه، و صداهایی از قبیل خنده، گریه، سوت زدن، سرفه وعطسه

زمان وبه تدریج این احساس از میان می‌رود . اگر گفتار تحسین آمیز شما درکلاس اخلاص ایجاد می‌کند " مثلاً " سکوت را بسـرهم می‌زند) با ایما و اشاره تشویق کنید . به همه دانش آموزان سربزینید و هر فردی را که کارش خوب باشد به نحوی تشویق کنید . تجربه نشان داده است که تحسین های آهسته همراه با رفتار دوستانه تأثیر فراوانی دارد .

بنابرا آنچه گذشت ، قاعده کلی این است که رفتارهایی را که موجب تسهیل یادگیری می‌شود تحسین کنید و مورد توجه قرار دهید . بهتر است به دانش آموز علت تشویق او را بگویید . تحقیقات و بررسی هایی که در زمینه فنون فوق انجام شده نشان می دهد که :

الف - وضع قوانین و مقررات انضباطی به تنهایی موجب انضباط درکلاس نمی شود .

ب - نادیده گرفتن رفتارهای نادرست نیز به تنهایی کافی نیست .

ج - آمیزه‌ای از وضع مقررات انضباطی نادیده انگاشتن رفتارهای نادرست و تحسین کردن اعمال پسندیده فوق العاده مؤثر می- باشد .

د - در این میان تحسین رفتار پسندیده بیشترین تأثیر را در ایجاد و تقویت این گونه رفتارها دارد .

هرگاه دانش آموز کار خود را درست انجام دهد و رفتارش پسندیده باشد ، بالبخند رضایتبخش و با تحسین او را تشویق کنید . یافتن رفتارهای پسندیده در کودکان کژ رفتار ، در روز های اول اهمیت فراوانی دارد . حتی اگر دانش آموزی دقیقهای قبل ، مثلاً " ، به معلم گچ پرتاب کرده باشد ولی اکنون مشغول انجام تکلیف درسی خود است ، باید این کار او را تشویق کنید . این عمل ممکن است موجب شرمساری او گردد و از پرتاب مجدد گچ یا شیء دیگری به طرف معلم خودداری کند .

به طور کلی ، اظهارات تحسین آمیز معلم برای دانش آموز اهمیت زیادی دارد . ولی ، گاهی اوقات مدتی طول می کشد تا تحسین اثر خود را در کودک باقی گذارد . استمرار در تشویق دانش آموز به خوب بودن و تعریف و تحسین کردن او به برقراری انضباط درکلاس کمک می کند .

عمدتاً ، رفتارهایی از قبیل خوب درس خواندن ، کارهای مفید اجتماعی و بیرونی از مقررات را مورد تحسین قرار دهید ، بویژه ، در مواردی که دانش آموز مشغول انجام کار فردی خود است ، به موقع دست بلند می کند ، به سوال جواب می دهد ، به دستورالعملها توجه می کند ، در جای خود مطالعه می کند و یا شلوغ نمی کند ، او را تشویق کنید . سعی کنید در تحسین و تشویق تنوع ایجاد نمایید و هر بار به شکل تازه‌ای دانش آموز را تشویق کنید .

از گوشه و کنایه و طعنه زدن به دانش آموز خودداری کنید . به هنگام تحسین چهره شاد و خندان داشته باشید . ممکن است در مراحل اولیه این احساس به شما دست دهد که بیش از حد تشویق آمیز عمل می‌کنید ، ولی با گذشت

اثر تنبیه در برقراری انضباط در کلاس

تحقیقات کافی در زمینه تاءثیر تنبیه در انضباط کلاس انجام نشده است. علت این امر آن است که تنبیه یک مسأله اخلاقی است و پژوهشگران گرایشی به کنکاش درباره آن ندارند. بخصوص که برخی از روان شناسان مصرا "تاءثیر تنبیه در برقراری نظم کلاس و ایجاد رفتار پسندیده را رد کرده اند. ولی برخی به تجربه خانواده ها اشاره کرده، عقیده دارند همان طور که والدین از تنبیه کودکان نتیجه می گیرند، اثر آن را می توان در تضعیف رفتار ناپسند و تقویت رفتار پسندیده مؤثر دانست.

قبل از آنکه مسأله تنبیه را مورد بررسی قرار دهیم به تعریف آن می پردازیم. "تنبیه عملی است هشدار دهنده و بیدار کننده که در مقابل رفتار ناپسند صورت می گیرد تا احتمال تکرار آن را کاهش دهد". تاءثیر تنبیه از این جهت است که فرد تنبیه شده می کوشد تا از

روبرو شدن با آن دوری جوید و از آن اجتناب کند. قطع عواملی که مورد علاقه و پسند فرد باشد نیز نوعی تنبیه به حساب می آید؛ به این ترتیب که با محروم کردن دانش آموز از فعالیت هایی که آشکارا دوست دارد، می توان رفتار ناپسند او را تضعیف نمود.

با وجود این که شواهد زیادی در دست است که نشان می دهد تنبیه برای تضعیف رفتارهای ناپسند مؤثر است، بسیاری از محققان از نتایج جنبی سوء آن تشویش دارند. در حالی که اثر سوء اعمال برخی از تنبیها را در پیدایش ناراحتی های عصبی نمی توان نادیده گرفت، تنبیه می تواند به گونه ای اعمال شود که اثر منفی نداشته باشد.

برای جلوگیری از پیدایش اثرات منفی ناشی از تنبیه رهنمودهای زیر را به کار برید:

۱ - به ندرت تنبیه کنید.

۲ - به دانش آموز بفهمانید که به خاطر چه چیز او را تنبیه کرده اید.

مصونیت پیدا کرده، به خشونت‌های وی عادت می‌کنند. معلم و پیاوالدینی که با خشونت عمل اقدام به تنبیه می‌کنند، رفته‌رفته در نظر کودک فردی پرخاشگر جلوه می‌نمایند و رفتار آنها برای او الگو و ملاک می‌شود. مثلاً، چنانچه پدری برای هر شیطنتی فرزند خود را تنبیه بدنی کند، این‌باور برای او پیش می‌آید که او نیز به تقلید از پدر به دیگران حمله کند.

ثانیاً، تنبیه بیش از حد، ممکن است کودک را به خودداری از ادامه فعالیت و دوری جستن از آن بکشاند. مثلاً، چنانچه معلم ورزشی، دانش‌آموزی را به خاطر بازی ضعیف دروالبیال مکرراً تنبیه و سرزنش کند، احتمال دارد دیگر در این بازی شرکت نکند. و یا این که محصلی به خاطر مواجه شدن با تنبیه و سرزنش زیاد، مدرسه را ترک کند و یا در صورت ترک نکردن مدرسه، دچار حالت‌های غیر عادی از قبیل حواس پرتی یا عدم تمرکز در کلاس خیالپردازی، ناآرامی و غیره گردد و یا با دیگران زدو خورد کند.

۳- آن دسته از رفتارهای دانش‌آموز را که نقطه مقابل اعمال ناپسند اوست مورد تشویق قرار دهید و تقویت کنید.

۴- در اعمال تنبیه از راه‌های مختلف استفاده کنید.

۵- از تنبیه بدنی به هر صورت خودداری نمایید.

۶- هرگاه دچار خشم و عصبانیت هستید اقدام به تنبیه نکنید.

۷- کودک را در حین ارتکاب عمل تنبیه کنید، نه پس از انجام آن.

دلایلی که برای کم تنبیه کردن اقامه می‌شود نیاز به تشریح بیشتری دارد، زیرا مشاهده شده است که برخی از معلمان، دانش‌آموزان را بطور مکرر تنبیه می‌کنند.

اولاً، معلم و پیاوالدینی که مکرراً "کودک را تنبیه می‌کنند، این عمل بتدریج اثر خود را به عنوان وسیله‌ای برای اصلاح رفتار از دست می‌دهد، و بتدریج کنترل او بر کلاس از طریق تنبیه ضعیف می‌شود، و دانش‌آموزان در قبال رویه او

مدرس لازم است فرزند را در رابطه دائم با جامعه و کارها و مشاغل
و حوادث قرار دهند، تنها از آن جهت که فرزند در آنها بیندیشد
و راه‌یابی و تدبیر کند.